

tifica. Monturiol i Domínguez no volen renunciar a aquestes diferències. Treballs com aquest reivindiquen la diversitat en igualtat de condicions.

Vull acabar aquestes línies amb els mots que vam redactar per al manifest de tancament del «Posa-hi tu l'accent», el primer festival de les varietats geolectals de la llengua catalana, celebrat a l'Espluga de Francolí el darrer cap de setmana de setembre de 2024:

Les varietats dialectals ens arrelen a la terra: ens arrelen a les nostres mares i als nostres pares, a les nostres àvies i als nostres avis; i de la mateixa manera com respectem i estimem les nostres mares i els nostres pares, les nostres àvies i els nostres avis, cal que també actuem així amb les nostres varietats geolectals.

Enhorabona als autors, enhorabona a la Garrotxa.
I llarga vida a la dialectologia!

Pere NAVARRO GÓMEZ
Universitat Rovira i Virgili

PAYRATÓ, Lluís (2025): *Discurs: paraules, imatges i sons. Un assaig sobre el discurs multi-modal*. Barcelona: Edicions de la Universitat de Barcelona, 217 p.

Molts lingüistes, portats per la curiositat i l'interès que ens suscita la nostra feina, anem acumulant fragments i exemples diversos al llarg del temps, més o menys ordenats, endreçats i classificats; en paperets, en llibretes, en carpetes, en llibres subratllats, en documents d'ordinador... Pensem que algun dia ens seran útils, ja sigui a classe, per a algun article o ves a saber per a què. I molts tenim la sensació que la majoria d'aquests fragments no els acabarem fent servir mai, i allà es quedaran... fins que algú els llenci.

El llibre *Discurs: paraules, imatges i sons*, de Lluís Payrató, fa la sensació de tota una altra cosa: hi trobem, efectivament, desenes d'idees, de fragments, d'exemples que intuïm recollits al llarg del temps. Però l'autor n'ha tret un rendiment altíssim: els ha sabut endreçar, ordenar, classificar... i posar al servei d'una idea més gran: un llibre que recull la seva mirada sobre el discurs i la comunicació, i que la il·lustra amb aquesta col·lecció de fragments. I ho fa amb una combinació excel·lent de reflexió, anàlisi, joc i humor. Amb coherència i cohesió, propietats textuais analitzades amb detall en el text. I el resultat és magnífic, polièdric, multidimensional i molt ric.

Superada la temptació de trencar les convencions del gènere i convertir aquesta ressenya en una successió de citacions de fragments extrets del llibre mateix, mirarem de presentar-lo, resumir-lo i valorar-lo, tal com correspon.

El llibre està format per un exordi, set capítols, un epíleg, un postfaci (d'Albert Soler), la bibliografia citada, sis annexos i una nota final d'agraïment. Tots els capítols, incloent-hi l'exordi i l'epíleg, comencen amb una «0. Zona zero» que ja ens diu alguna cosa sobre l'interès de l'autor per anar més enllà dels significats literals i dels usos convencionals (no hem trobat *zona zero* ni al *DIEC* ni al *DEIEC*, però sí *ground zero* en algun diccionari d'anglès).

Els dotze textos de l'exordi, que no superen per gaire l'extensió d'una pàgina, presenten «els ingredients» del llibre i en fan «un tast». El joc ja comença aquí: l'autor juga amb els números, amb el número que correspon a cadascun dels dotze textos en la sèrie ordenada que formen, sovint més o menys literalment, de vegades simbòlicament («8. L'infinít»), de vega-

des metalingüísticament (tots els significats de la paraula *set*). En el segon text hi trobem anunciada la intenció de l'autor: escriure un assaig sobre la immensitat, l'heterogeneïtat, la creativitat, del discurs.

Entrant ja en els set capítols que constitueixen el nucli central del llibre, en cadascun s'hi tracta algun, normalment diversos, dels conceptes relacionats amb el tema, el títol, del llibre: discurs, paraules, imatges i sons.

El primer capítol aborda una de les principals propietats de tot discurs: la coherència; o potser hauríem de dir, després de llegir-lo, la recerca de la coherència. L'autor fa una lectura que considera ingènua, però que en realitat no ho és gens, del Gènesi, i va mostrant com la versió del text que ens ha arribat conté significats i referències que no encaixen entre ells. El text ensenya i il·lustra que la coherència té diferents nivells (i diferents sentits —*sentits* en el sentit de *moviment*—: de dalt a baix i de baix a dalt), que *dir és fer* (la força il·locutiva clàssica, la performativitat), i múltiples aspectes de l'ús lingüístic vinculats a característiques com l'ambigüïtat, la vaguetat, la polisèmia, la indeterminació, la presumpció de rellevància, les pressuposicions semàntiques i pragmàtiques i diferents menes de *nosaltres*, entre moltes altres propietats del discurs, no necessàriament bíblic.

El segon capítol s'endinsa, ens endinsa, en el discurs polític com a modalitat discursiva que permet a l'autor continuar parlant de coherència, però ara també de cohesió, una altra propietat textual. Payrató fa un breu repàs a algunes oracions cèlebres de polítics cèlebres (Josep Tarradellas: «Ja soc aquí»; John F. Kennedy, «Ich bin ein Berliner»; Martin Luther King, «I have a dream»; Winston Churchill, «blood, toil, tears and sweat»; Barack Obama, «Yes, we can»). I també parla del discurs totalitari, del de l'esquizofrènia, dels errors... i de les desviacions no problemàtiques, com ara les de l'humor i les de la literatura; dels problemes de cohesió d'alguns discursos polítics (de Mariano Rajoy), de la cohesió en les receptes de cuina i dels anacronismes discursius, entre molts altres aspectes. Les últimes pàgines d'aquest capítol es dediquen a qüestions més teòriques: el principi de cooperació i les màximes de Grice; un recull de dotze idees sobre l'essència del llenguatge i del discurs, procedents de dotze lingüistes il·lustres; i una anàlisi final de diversos fenòmens que tenen a veure amb l'ambigüïtat i que acaben fent de pont amb el capítol següent, perquè introdueixen la gestualitat, i la multimodalitat en general, com a estratègies comunicatives que en sincronització amb el llenguatge verbal permeten reduir l'ambigüïtat o, com diu l'autor, les incerteses.

El tercer capítol parla, efectivament, de multimodalitat, centrada d'una manera especial en dos dels seus components: els gestos i la música. Adquirim coneixement enciclopèdic (per exemple, l'origen del nom de les notes musicals), però sobretot ens adonem d'una manera explícita, conscient, d'alguns fenòmens que potser intuïem però que no hauríem sabut formular: de la sincronització que trobem entre text i melodia en moltes peces musicals, que fa que contribueixin juntes a allò que es vol transmetre; de la sincronització que hi ha entre veu i gest quan parlem («Frases verbals i frases gestuals: un concert a més de dues mans»); de les diferències que hi trobem en diferents cultures, moments històrics i gèneres discursius; i un llarg etcètera («la màgia de la multimodalitat és que la suma de llenguatge, música i elements visuals pot duplicar o triplicar els efectes monomodals»; «Els processos de significació —i els conseqüents efectes estètics i emotius en la recepció i interpretació— no es poden analitzar en laboratoris de física o química, ni quantificar econòmicament»).

Els elements visuals són al centre del quart capítol. Hi trobem un munt d'exemples comentats que il·lustren les múltiples relacions que es poden establir entre llenguatge verbal i

imatge: en la poesia (el desplaçament a la dreta de l'últim vers d'un poema significa —i no es pot dir o llegir en veu alta, s'ha de veure—), en la publicitat, en les relacions entre fotografies i peus de foto, en el significat dels colors, en la sintaxi de la imatge... Justament per la importància que hi té la imatge, aquest capítol fa de molt mal resumir: llegiu-lo i, sobretot, mireu-lo.

El cinquè capítol entra d'una manera més aprofundida en les relacions entre *dir* i *fer*: el discurs performatiu, la parla performativa. Austin. I d'aquí a les promeses (prometre és fer, i prometem parlant), les ofenses (ofenem parlant, o gestualitzant), el perdó (perdonem parlant, o gestualitzant) i la restitució o memòria («El nom, metonímia de l'ésser, de la persona i del record»). I amb un enfocament diferent, els eufemismes, el purisme lingüístic, el llenguatge políticament correcte, el canvi lingüístic, les bones maneres (amb dos textos impagables sobre la concepció de la dona i de la seva relació amb l'home, i més concretament amb el marit, vigent fins no fa gaires anys) i, per acabar, les dificultats per resoldre els problemes que planteja una gramàtica —la catalana i la d'altres llengües— que per a alguns parlants i grups socials no visibilitza prou les dones.

En el sisè capítol es parla del discurs del poder i del discurs de la resistència, i de com el poder pot portar cap a l'autoritarisme: Donald Trump, Pablo Casado, Joan Carles I, Mario Vargas Llosa... Entremig, una afirmació per anar-hi pensant: «Les relacions són sempre relacions de poder». I una altra, més esperançadora: «El discurs del poder engendra un discurs de la resistència»: la crítica com a arma per examinar, jutjar, decidir i proposar (en un cartell, en una piulada, en una columna en un diari, en tot un llibre —com aquest—, en un míting, en un grafit...). I aquí pren sentit parlar del poder de les paraules: Joan Brossa, Eduardo Galeano, Josep Pedrals, Lewis Carroll, Salvador Allende... I Karl R. Popper, amb una citació que porta l'autor a afirmar: «Tenim l'obligació de ser optimistes i la responsabilitat de viure», «sempre ens quedarà la resposta, la resistència o resiliència», també per pensar-hi.

El setè i últim capítol parla d'identitat, i dels diferents tipus d'identitat: psicològica, social, familiar, laboral, virtual... i discursiva. De la polifonia del jo (el primer capítol havia parlat del nosaltres); del discurs de la ciència, dominant, i de la necessitat del discurs humanístic, ètic; del plagi (il·legal) i de la paròdia (permissible). I tornada a la crítica, i a la selecció: «Ser crític amb el discurs rebut i amb el creat, i no tenir por de la selecció i el rebuig, de la poda contínua, tanta com faci falta. Talar, podar, retallar; i construir, edificar a poc a poc, amb materials nobles». Payrató no ho diu, però això és el que ha mirat de fer ell en aquest llibre. El capítol s'acaba amb alguns dels trets atribuïbles a l'adequació, la propietat textual que ens faltava (al costat de la coherència i la cohesió), i a l'estil, cosa que porta ineludiblement a Aristòtil. I el capítol s'acaba amb les cinc paraules que constitueixen el títol de l'obra.

L'epíleg recapitula i torna a l'inici, reprèn les idees principals que s'han anat desenvolupant (discursivament) i acaba amb un últim doble joc: «som animals comunicatius que habitem espais comunicatius, hàbitats o esferes que hem anat construint i modificant amb el pas del temps, aquest temps que s'acaba justament —o potser injustament— quan s'acaba el nostre discurs».

El postfaci d'Albert Soler, també altament suggeridor i interessant, dialoga amb el text de Payrató, i en alguna ocasió el rebat: «No, el discurs del mite no es fonamenta en l'irracional [...]; es fonamenta en allò que és raonable». Planteja diverses distincions, interessants i suggeridores: entre presència i significat, entre coneixement científic i coneixement sapiencial (Payrató havia parlat de saviesa experiencial). I també ens regala algunes afirmacions per pensar-hi: «La realitat, en si mateixa, sembla ser no discursiva, no significativa», «Recrear-se

en l'experiència abans de recrear-se en el discurs és donar temps a la realitat, és desenvolupar una actitud contemplativa, no reactiva», «La perversió del discurs generat automàticament no és que no tingui sentit (que en té), o que pugui ser imprecís o fals (que ho és molt sovint), sinó que és incapaç de la paradoxa».

En el llibre hi trobem alguns dels recursos que ja havíem trobat d'una manera recurrent en altres textos de l'autor, i que per tant podem dir que són alguns dels trets que defineixen la seva escriptura: sobretot sobretot, definicions de diccionari per arrencar i citacions de Joan Fuster per encapçalar els capítols. El llibre comença amb la definició que va donar Pompeu Fabra del terme *discurs* en el *DGLC* (també hi trobem, per exemple, la definició de *capteniment* que dona el *DCVB*). (Per cert, parlant de diccionaris, la paraula *postfaci* no la trobem —mitjans del 2025— ni al *DIEC* ni al *DEIEC*, i potser aquest llibre és un bon motiu/argument per reivindicar-la.)

Tot en aquest llibre és *meta*- alguna cosa. L'exordi (*DEIEC*: «Primera part [d'un discurs] que té per objecte preparar l'atenció dels oients» —¿per què, els claudàtors?—) està format per dotze textos que introdueixen el lector en els set capítols que constitueixen la part central del llibre. Discurs que prepara el discurs, doncs. De fet, Albert Soler, en el *postfaci*, també diu que el discurs que proposa l'autor en aquest llibre és un metadiscurs: discurs sobre el discurs.

El text és ple de jocs de paraules que s'endevina que a l'autor se li han anat acudint a mesura que escrivia. Només per posar-ne algun exemple: «els quatre genets de l'apocalipsi, *esclar i és clar*» (l'autor —acadèmic— opta per la primera grafia —que no és al *DIEC* ni al *DEIEC* ni a la *GIEC*—, quan es tracta de la interjecció), «sense sets, sense estripades ni *buits*», «[e]l primer nombre primer de la segona desena [l'onze]», «en un partit de futbol, “Alemania está cautiva y desarmada” a *mans* (o *peus*) d'Espanya» (les cursives són nostres). L'autor hi reflexiona: «Com és que podem jugar tant amb les paraules? Simplement perquè l'ús de les paraules conforma un joc, ja des del principi mateix». I més en general, podem dir que l'escriptura és clara i entenedora, com és habitual en l'autor, i en aquest cas, a més, conté un toc de poesia —de vegades també visual—, més accentuat en els finals de paràgraf o de capítol, que tampoc ens ha d'estranyar, venint de qui ve i en un text com aquest.

I és que a la contracoberta es diu que el llibre està «a cavall de l'assaig i el manual», però nosaltres ens permetrem discrepar-ne: és un assaig magnífic sobre el discurs multimodal (així de clar ho deixa ja el subtítol), però no s'acosta a les característiques d'un manual. Més aviat diríem que, per intentar arribar al fons del que s'hi explica i s'hi suggereix, ens anirà molt bé conèixer molts conceptes que trobarem en manuals sobre pragmàtica i anàlisi del discurs (com els de Payrató mateix). Una altra manera de dir que aquí l'autor s'aparta, volgudament i amb un resultat plenament reeixit, del contingut i el to acadèmic que caracteritza la resta de la seva obra.

El llibre és, en definitiva, una contribució important, interessant, amena, divertida, sàvia, a l'*educació discursiva crítica*, un dels conceptes que travessen el llibre de cap a cap, «un fonament inexcusable per a un humanisme que defensi la vàlua de la veritat i valors tan tradicionals (i oblidats?) com la llibertat, la igualtat i, si encara fos possible demanar alguna cosa més, la fraternitat».

Neus NOGUÉ SERRANO
Universitat de Barcelona